

VERKSAMHETSÅRET

1961

INDUSTRIENS
UTREDNING SINSTITUT
STOCKHOLM

INDUSTRIENS UTREDNINGSSINSTITUT

är en fristående vetenskaplig forskningsinstitution grundad 1939 av Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund.

Syfte

Att bedriva forskning rörande ekonomiska och sociala förhållanden av betydelse för den industriella utvecklingen.

Verksamhet

Huvuddelen av arbetet inom institutet ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Man siktar härvid till ett studium av de grundläggande sammanhangen inom näringslivet och särskilt till att belysa de frågor som hör samman med strukturella och institutionella förändringar. Forskningsresultaten publiceras i institutets skriftserier.

Vid sidan om det långsiktiga forskningsarbetet utför institutet smärre utredningar rörande speciella problem samt ger viss service åt industriföretag, organisationer, statliga myndigheter etc. Institutet sammanställer vidare bland annat månadssiffror över industriproduktionen samt en index över denna.

Styrelse

Tekn. dr Marcus Wallenberg,
ordförande

Professor Ragnar Bentzel

Direktör Sven Dahlberg

Direktör Axel Enström

Direktör Axel Iveroth

Direktör Bertil Kugelberg

Bruksdisponent Bror Lagercrantz

Fil. dr Sven Schwartz

Tekn. dr Ernst Wehtje

Personal

Chef: Professor Ragnar Bentzel

Biträdande forskningschef: Fil.lic. Erik Höök

Sakkunnig: Professor Ingvar Svennilson

Sekreterare: Fil.kand. Lars Kritz

Aktuarie: Fil.kand. Claes Lagerkvist

(t. f. Fil.kand. Jan Beckeman)

Kamrer: Fru Ruth Wiklund-Ellestad

Övrig ordinarie personal samt med särskilda utredningar sysselsatta:

fil.kand. Göran Albinsson

fru Kate von Arnold

herr Tage Berglund

fru Lisbeth Brandeskog

civ.ekon. Hans Eisler

ekon.lic. John Ekström

dipl.ekon. Gustaf Endrédi

civ.ing. Bertil Eneroth, DHS

fru Anna-Maj Englund

fröken Ingrid Forsberg

civ.ekon. Lennart Fridén

fil.kand. Jan Gillberg

fil.lic. Bengt Höglund

fru Siv Jansson

fil.lic. Karl Gustav Jungenfelt

fru Marina Lidberg

professor Leif Mutén

fru Alice Nilson

fru Wera Nyrén

herr Bertil Olsson

fil.lic. Bengt G. Rundblad

fil.kand. Åke Sundström

fru Ester Wennerholm

fru Gunni Westerberg

civ.ekon. Lars Vinell

civ.ekon. Lars Wohlin

Verksamhetsåret 1961

Förord

Den senaste högkonjunkturen har burits upp av en omfattande och successivt stigande investeringsverksamhet. Denna har nu emellertid nått sin kulmen och de närmast kommande åren synes bli en återhämtningsperiod under vilken utbyggnaden av näringslivets produktionsapparat kommer att ske i en långsammare takt än tidigare. Vi får vara beredda på att den konjunkturstimulans, som bortfaller genom denna omsvängning i investeringsutvecklingen, kommer att skärpa den hårdnande konkurrens, som redan den internationella utvecklingen kan väntas medföra.

I ett sådant läge kan företagen inte möta ökade kostnader med pris-höjningar, såsom i stor utsträckning varit möjligt under det senaste årtiondet. De måste i stället ännu mera än tidigare sträva efter en rationalisering av driften och en smidig anpassning av produktionsinriktningen till marknadens reaktioner. Man får därvid inte se endast till det aktuella dagsläget utan måste se problemen i ett längre tidsperspektiv och beakta de långsiktiga utvecklingstendenser som gör sig gällande i en framåtskridande ekonomi.

IUI:s forskningsverksamhet har sedan länge i betydande utsträckning inriktats på problem sammanhängande med den ekonomiska utvecklingen på förhållandevis lång sikt. Ett uttryck härför utgör undersökningen »Framtidsperspektiv för svensk industri». Den bygger på ett omfattande enkätmaterial beträffande industriföretagens framtidsplaner och avser att ge en bild av de sannolika huvuddragen i den industriella utvecklingen under 1960-talets första hälft.

Då vi kan räkna med stigande löner även i framtiden är det givetvis av intresse att få närmare utrett hur företagen egentligen reagerar på lönehöjningar. Den frågan har studerats i en under året publicerad undersökning »Löneökningars verkningar inom industrin». I denna har uppmärksamheten koncentrerats på själva förloppet i den anpassnings-

process, som följer av ökade arbetskostnader och därav föranledda förskjutningar i kostnadsrelationerna.

Som framgår av föreliggande redogörelse har under året ytterligare ett antal undersökningar färdigställts. Av nu pågående forskningsprojekt beräknas några kunna avslutas och publiceras redan under våren. Dit hör bland annat en utredning om verkstadsindustrins maskinkapital. På institutets forskningsprogram står vidare bland annat studier av rörligheten på arbetsmarknaden, den offentliga sektorns expansion samt kapitalbildningens betydelse för det industriella framåtskridandet.

Institutet har under året bytt verkställande direktör. Docenten Jan Wallander, som lett institutets arbete sedan 1953, har övergått till annan verksamhet och inträtt som chef för Sundsvalls Enskilda Bank. Han har efterträts av professorn vid Handelshögskolan i Stockholm, Ragnar Bentzel.

Stockholm den 1 januari 1962

M. Hallenberg

Innehåll

UTGIVNA PUBLIKATIONER	7
Löneökningars verkningar inom industrin	7
Svensk verkstadsindustri	9
Framtidsperspektiv för svensk industri	10
Beklädnadsköpen för hushåll och individer	13
Investeringskalkyler enligt MAPI-metoden	16
Dryckeskonsumention i Sverige	17
Sysselsättning, penningvärde och framåtskridande	20
TV-utvecklingen i Sverige	22
Befolkningsutvecklingen i Norrland	24
Marknadsundersökning och marknadsforskning	25
FORSKNINGSPROJEKT UNDER ARBETE	26
Verkstadsindustrins maskinkapitalstruktur	26
Input-output-undersökningen	28
Den offentliga sektorns expansion	29
Företagsbeskattningens utformning	31
Näringslivets transporter	32
Kapitalundersökningen	34
Svensk populärpress 1931-61	36
TV:s introduktionsförlopp i Sverige	38
Reklamens verkningar	38
Konsumtionsstatistik	39
Arbetskraftens rörlighet	39
STATISTISKA OCH EKONOMISKA ÖVERSIKTER SAMT	
ÖVRIG VERKSAMHET.	41
Produktionsindex	41
Verkstadsstatistik	43

Industriell månadsstatistik m. m.	47
Det ekonomiska läget.	47
Konsultgruppen	47
Övrigt	48

Diagram

1. Industrins produktionsvolym och antal anställda 1946-65 . . .	11
2. Beklädnadsköpen 1958 på huvudgrupper av varor och inkomst- klasser. Kvinnor, åldersgrupp 25-44 år	15
3. Vinkonsumtion och vinpriser 1949-60	19
4. Privat konsumtion av motorfordon samt offentlig konsumtion och investering för väg- och gatuväsendet 1932-58	30
5. Kvoten mellan kapitalvolym och produktionsvolym inom svensk industri 1947-58	35
6. Lösnummerförsäljning och antal annonssidor i populärpress månadsvis 1958	38
7. Produktionsindex för hela industrin 1960-61	42
8. Produktionsindex för hela industrin 1935-61	43
9. Produktionsvolymen i vissa branscher inom industrin 1958-61 .	44
10. Orderstock i verkstadsindustrin augusti 1956-augusti 1961 . .	45
11. Orderingång från hemma- och exportmarknad i verkstadsin- dustrin exkl. varven september 1957-augusti 1961	46

Utgivna publikationer

Löneökningars verkningar

Under våren 1961 publicerades institutets undersökning rörande företagens reaktioner på löneförändringar. Boken, som författats av ekon. lic. Lars Nabseth, lades fram som doktorsavhandling vid Handelshögskolan i Stockholm under titeln *»Löneökningars verkningar inom industrin. En studie av anpassningsprocessen inom företaget»*.

Författaren har frågat sig vilka verkningar avtalsenliga löneökningar får för ett industriföretags val av produktionsmetoder, prissättning och produktionsstorlek. Den traditionella teorin på detta område behandlar frågan om hur en löneökning förändrar företagets optimala situation. Den behandlar däremot icke själva anpassningsprocessen från ett optimaläge till ett annat. Författarens problem har varit att studera just denna anpassningsprocess.

Författaren har försökt besvara de inledningsvis nämnda frågorna, dels genom intensivstudier av utvecklingen för sex olika företag under perioden 1946-55, dels genom studier av löne- och prisutvecklingen för de företag, som lämnar prisuppgift till kommerskollegium i och för sammanställning av partiprisindex. De sex företagen har varit ett verkstadsföretag, ett järn- och metallmanufaktur företag, en möbelfabrik, ett sågverk, en kvarn och ett konfektionsföretag.

Undersökningens allmänna slutsats är, att anpassningen till löneökningar förefaller att gå ganska långsamt. Det är ganska sällan som en löneökning leder till några omedelbara åtgärder syftande till förändringar från företagets sida i produktionsmetoderna, prissättningen och produktionsstorleken. Det är i stället ofta andra förändringar, som verkar såsom den utlösande faktorn.

Frågan om hur snabbt ett företag anpassar sig till en avtalsenlig lönestegring kan därför inte ses isolerad från omvandlingsprocessen i övrigt. Det blir ofta utvecklingen av sådana förhållanden som tekniken, råvaru-

priserna etc., som blir avgörande för hur snabbt anpassningen till en lönestegring sker. Inte sällan är det också summan av ett flertal löneökningar som, om de inte kompenseras av kostnadssänkande rationaliseringar, leder till reaktioner från företagets sida. Härigenom kan i vissa lägen även små lönestegringar få mycket stora återverkningar på val av produktionsmetoder, prissättning, sysselsättning etc., om nämligen lönestegringen verkar enligt principen »droppen som kommer bägaren att rinna över».

Det är klart, att företagen ständigt känner sig pressade till att företa kostnadssänkningar. I den fortgående rationaliseringsutvecklingen försöker man därför att tillvarata alla de möjligheter, som finns att spara såväl arbetskraft som råmaterial och kapital. En enstaka lönestegring tycks inte ha något avgörande inflytande på inriktningen av detta arbete och inte heller leda till någon speciell strävan att spara just produktionsfaktorn arbetskraft.

Att företagen är obenägna att ofta ändra priserna har sannolikt många förklaringar. En prisförändring är inte sällan förenad med betydande kostnader för själva genomförandet av förändringen; återförsäljarna har vant sig vid ett visst pris på produkten och tycker inte om att det ändras; det är svårt att bedöma efterfrågeeffekterna av prisförändringar bland annat beroende på osäkerhet om konkurrenternas motåtgärder etc. Detta medför att många företag vill undvika att alltför ofta ändra priserna på de gällande modellerna. Förutsättningen är naturligtvis att man själv kan bestämma sitt pris inom ganska vida marginaler, så att man inte är helt beroende av marknadsprisbildningen.

Det förefaller som om företagen i stället vill företa prisförändringar i samband med introduktion av nya modeller. I företag, som ofta inför nya modeller av sina produkter på marknaden, exempelvis företag inom modebranscher, kommer därför lönestegringarna att snabbare påverka prissättningen än i företag, där modellerna är oförändrade under längre perioder. I företag som tillverkar skräddarsydda produkter åt varje enskild kund förefaller det också som om prissättningen ganska snabbt skulle påverkas av avtalsenliga lönestegringar.

Det finns dock en hel del tillfällen vid vilka lönestegringar leder till

omedelbara prisstegringar från företagens sida. Lönestegringar av den storleksordning, som gällde för 1951 och 1952 i Sverige, får utan tvivel dylika reaktioner till följd i ett flertal företag. Tidigare har också nämnts den av författaren benämnda »hopklumpningseffekten», som innebär att i vissa lägen med pressade marginaler kan för många företag även mindre lönestegringar få omfattande prisstegringar till följd.

Svensk verkstadsindustri

I samband med 50-årsjubilerande Mekanförbundets vårmöte presenterades fil. kand. Göran Albinssons branschmonografi »*Svensk verkstadsindustri — struktur och utvecklingstendenser*». Boken beskriver och söker i viss utsträckning analysera verkstadsindustrins frammarsch till landets största industribransch. Då en monografi över verkstadsindustrin hittills saknats, har detta arbete redan visat sig fylla en viktig informativ funktion och används i utbildningsverksamhet inom företag, skolor och universitet. I avsikt att nå en vid läsekrets har framställningen gjorts lättillgänglig och försetts med ett stort antal bilder, kartor och diagram som underlättar förståelsen av den utveckling som skildras. Dessutom presenteras ett omfattande tabellmaterial, som även ger boken karaktär av uppslagsverk.

Efter en längre inledning, där frågan om verkstadsindustrins avgränsning diskuteras, följer fem kapitel med följande rubriker:

- Verkstadsindustrin i historiskt perspektiv
- Produktionsutvecklingen sedan första världskriget
- Produktionsfaktorerna under senare tid
- Verkstadsprodukterna i utrikeshandeln
- Verkstadsindustrins nuvarande struktur.

Som framgår ovan behandlar ett av huvudavsnitten i boken produktionsfaktorerna under senare tid. Det är ju inte enbart efterfrågans omfattning och inriktning som bestämmer produktionen. Av stor betydelse är också tillgången på produktionsfaktorer och dessas pris och kvalitet. I detta arbete har författaren valt att närmare belysa utvecklingen av produktionsfaktorerna arbete, kapital samt teknik och organisation.

För år 1914 redovisar industristatistiken cirka 85 000 anställda inom verkstadsindustrin. Motsvarande siffra för år 1958 är cirka 330 000. Under de senaste 50 åren har antalet verkstadsarbetare ökat ungefär hälften så snabbt som produktionen. Samtidigt har arbetstiden minskat väsentligt. Produktionen per arbetstimme har således flerdubblats. Det är många faktorer som ligger bakom denna utveckling men den kanske viktigaste är att en ökning skett av kapitalinsatsen per arbetare. I jämförelse med år 1914 hade år 1958 varje verkstadsarbetare i genomsnitt fyra gånger mer drivkraft, mätt i hästkrafter, till förfogande. Ett fortgående utbyte av produktionsfaktorn arbete mot produktionsfaktorn kapital har således skett inom verkstadsindustrin. Ett belysande exempel på detta lämnar författaren med några siffror från ett gjuteri. För 25 år sedan åtgick 24 mantimmar för att producera ett ton gjutgods medan 1960 motsvarande antal var 2,3 mantimmar.

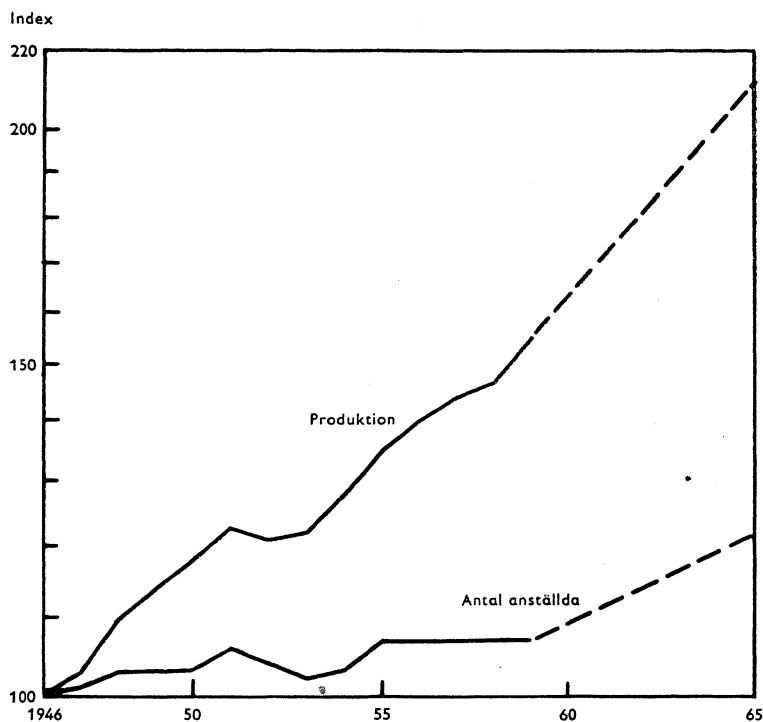
Den allt större mekaniseringen har på flera sätt återverkat på tjänstemannasidan. En påtaglig samvariation kan konstateras mellan kapitalmängd per arbetare och tjänstemannatäthet. När värdet av maskinutrustningen växer, ökas kraven på planering för att det allt dyrbarare realkapitalet skall utnyttjas så effektivt som möjligt. När verkstadsindustrin har fler tjänstemän per 100 arbetare än övrig industri beror det inte på någon s. k. byråkratiseringsprocess utan förvaltningspersonalens tillväxt är att betrakta som en integrerande del av produktionens rationalisering.

Framtidsperspektiv för svensk industri — 60-talets första hälft

Hur kommer produktion, export, sysselsättning och investeringar att utvecklas för svensk industri under 1960-talets första hälft? Detta utgjorde den centrala frågeställningen i den undersökning, som IUI av 1959 års långtidsutredning fick i uppdrag att utföra. För att få dessa frågor belysta utsändes våren 1960 frågeformulär till cirka 900 industriföretag. Svar erhöles från närmare 70 procent av de tillfrågade. Det inkomna materialet sammanställdes till branschredogörelser, som diskuterades med experter från olika organisationer och företag. De synpunkter, som då framkom, återfinns i den bok, som redovisar enkätundersökningens resultat. Boken har författats av institutets förre chef, nuvarande bankdirektören Jan

Diagram 1. Industrins produktionsvolym och antal anställda 1946-65

Index: 1946 = 100. Logaritmisk skala

Wallander och bär titeln »*Framtidsperspektiv för svensk industri — 60-talets första hälft*». Detta arbete har legat till grund för långtidsutredningens bedömning av den industriella sektorns utveckling.

Förutom de kapitel, som utgör framtidsbedömningen inom de olika branscherna innehåller boken ett inledande avsnitt, där branschuppgifterna vägs ihop till data för hela industrin. I en särskild bilaga redogörs för industriföretagens kostnader för forskning, utvecklingsarbete och utbildning. Dessutom diskuteras ett försök till beräkning av investeringarnas avkastning.

Av enkätsvaren framgår att företagen väntar sig en mycket snabb produktionsökning under 1960-talets första hälft. Den totala industriproduktionen kommer sålunda enligt de redovisade bedömningarna att öka med drygt 5 procent om året under perioden 1959-65. Som framgår

av diagram 1 ligger denna ökningstakt väsentligt högre än genomsnittet för 1950-talet.

Under efterkrigstiden har kapitalvaruindustrierna — t. ex. gruvor, järnbruk, pappers- och massaindustri — kunnat uppvisa en snabbare produktionsökning än industrin i genomsnitt. IUI:s enkät tyder på en liknande utveckling fram till 1965. Den mest expansiva branschen, järn- och metallverken, väntar sålunda en stegring av produktionen med närmare 10 procent per år. Därefter kommer massa- och pappersindustrin med 8 procent per år. Även inom gruvorna och verkstäderna väntas produktionen öka snabbare än inom industrin i genomsnitt, även om skillnaderna här inte är lika markanta.

Inom konsumtionsvaruindustrierna väntar man i allmänhet en lägre ökningstakt. Detta gäller såväl textil- och konfektionsindustri som sko- och läderindustri. Livsmedelsindustrin förväntar den långsammaste expansionstakten med endast 2 procent per år. En intressant delbransch utgör dock konservfabrikerna, där produktionsökningen beräknas uppgå till 11 procent om året.

Kännetecknande för de mer expansiva branscherna är, att de år 1959 exporterade en stor del av sin produktion och att exportandelen väntas stiga fram till 1965. Detta innebär en mycket kraftig exportökning för vissa branscher. Som exempel kan nämnas järn- och metallverken, där exportvolymen enligt enkäten kommer att fördubblas under perioden 1959-65.

Den förväntade höjningen av produktionsnivån bedömes kräva en ökad insats av arbetskraft. Summeringen av de behov, som redovisas inom de olika branscherna, ger som resultat, att antalet anställda från 1959 till 1965 skulle behöva stiga med 13 procent. Som framgår av diagram 1 avviker denna arbetskraftsökning markant från utvecklingen under 1950-talet; mellan 1950 och 1959 ökade sysselsättningen inom industrin med endast 4 procent. Bland de branscher, som räknar med en avsevärt ökad efterfrågan på arbetskraft, kan nämnas gruvor, järn- och metallverk samt verkstadsindustri. Pappersindustrin är däremot en av de branscher, som hoppas kunna förverkliga en stor produktionsökning med ett mycket ringa tillskott av arbetskraft.

Av enkäten framgår hur stor del av den totala arbetsstyrkan som utgöres av tjänstemän. Företagens planer anger här en obetydlig ökning av tjänstemannaandelen.

Ett något överraskande svar erhöles på frågan om investeringsnivåns höjd. För hela industrin blir nämligen resultatet, att de årliga investeringarna under perioden 1961-65 kommer att ligga endast 6 procent över 1959 års nivå. Detta kan förefalla något förbryllande med tanke på den kraftiga produktionsökning, som förväntas ske. Vid de »hearings» som anordnades med representanter från de olika branscherna betonades emellertid att de stora utbyggnader, som ägt rum under slutet av 1950-talet, kommer att mogna ut i ökad produktion under 1960-talets första hälft och att behovet av ytterligare investeringar därför är relativt begränsat. Detta gäller för exempelvis gruvor, järnbruk och pappersindustri. Erfarenheten visar emellertid att företagen ofta underskattar de framtida investeringsbehoven och man har därför anledning att ta de angivna planerna med betydande reservation.

Enkätsvaren visar att företagen har stora kostnader för forskning, utvecklingsarbete och utbildning. Förhållandena varierar givetvis från bransch till bransch. Verkstadsindustrin, och framför allt då elverkstäderna och flygindustrin, svarar för en avsevärd del av industrins totala kostnader på detta område. De resultat som IUI här kommit fram till, stämmer väl överens med liknande undersökningar, som gjorts utomlands.

Beklädnadsköpen för hushåll och individer

Den svenska beklädnadskonsumtionens storlek, sammansättning och utveckling har behandlats i samband med IUI:s långsiktiga konsumtionsundersökningar. Dessa studier har huvudsakligen avsett tidsserier och en analys av utvecklingen från 1931 och framåt. Den nu framlagda utredningen, vars titel framgår av rubriken ovan, har karaktären av tvärsnittstudier — dvs. analysen avser förhållandena vid en viss tidpunkt — och den har syftat till att belysa skillnader eller likheter mellan olika typer av familjer eller grupper av personer, alltefter ålder, inkomst, yrkestillhörighet, bostadsort eller dylikt. Utredningen har grundats på det intervju-material, omfattande nära 4 000 hushåll och cirka 12 000 personer, som

framkom vid socialstyrelsens levnadskostnadsundersökning 1958. Omfattande specialbearbetningar av detta material har verkställts i avsikt att pröva en rad hypoteser om beklädnadskonsumtionens bestämningsgrunder.

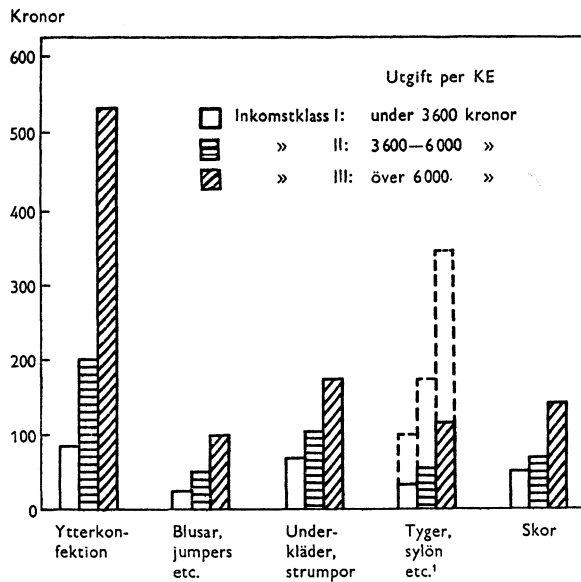
Det är flera skäl som talar för att studier av konsumenternas inköp bör ske inom ramen för hushållsbegreppet. Ofta finns det i hushållet endast *en* inkomsttagare, och ofta administreras en stor del av inköpen av husmodern. För beklädnadsområdet finns dock möjligheter att knyta inköpen till en viss familjemedlem, då det i allmänhet inte är fråga om »gemensam» konsumtion utan om plagg som från början avsetts för en viss familjemedlem — även om denne inte själv gjort inköpet.

Undersökningens första del upptar en studie av beklädnadsköpen i olika grupper av *hushåll*. Ett av resultaten härav är att — om man tar hänsyn till skillnader i inkomst — skillnaderna i beklädnadsköp är förvånande små mellan grupper av äldre och yngre hushåll (gränsen är satt vid åldern 40 år för hushållsföreståndaren). Detta tyder på att beklädnadskonsumtionen inte längre är en generationsfråga. Vad beträffar utgifterna för barnen ges endast ett litet utslag för att de skulle vara beroende av familjens storlek (vid lika inkomst). Det framgår också att för barnen är utgifternas storlek mindre beroende av inkomstens höjd än för de vuxna.

I utredningen behandlas också beklädnadsköpens eventuella samband med husmoderns yrkes- eller hemarbete. Det visar sig bland annat att endast en svag tendens finns till att beklädnadsköpen inom hushåll med yrkesarbetande husmor är större än inom hushåll med hemarbetande husmor. Detta gäller vid jämförelse vid samma inkomstnivå. Det torde väl vara tvärtemot den allmänna föreställningen då det konstateras, att de hemarbetande husmödrarna befinner sig genomsnittligt sett på ungefär samma beklädnadsstandard som de förvärvsarbetande.

I den andra delen av rapporten behandlas beklädnadsköpen för *personer* i olika åldrar och inkomstlägen etc. Sex åldrar har särskilts vid analysen: barn under 7 år, skolbarn 7-14 år, ungdomar 15-24 år, vuxna 25-44 respektive 45-64 år samt åldringar 65 år och däröver. Det visas att för personer under 15 år och över 65 år är de genomsnittliga inköpen cirka hälften av medelålderns och att för ungdomsåldrarna överstiger de medel-

Diagram 2. Beklädnadsköpen 1958 på huvudgrupper av varor och inkomstklasser. Kvinnor, åldersgrupp 25-44 år

ålderns med cirka en tredjedel. I den lägsta inkomstklassen visas emellertid ett markerat »fall» redan i åldern 25-44 år.

I utredningen lämnas en rad strukturbilder om inköpen sammansättning i olika åldrar. Som framgår av diagram 2, vilket avser kvinnor i åldern 25-44 år, svarar ytterkonfektionen (kappor, rockar, dräkter, jackor och klänningar) för den dominerande delen av inköpen. Det framgår vidare att hemsömnaden intar en viktig plats i försörjningen, och att det inte finns någon tendens till att utläggerna för tyger, sylön m. m. blir mindre i högre inkomster, som det ju kunde förväntas, om det vore så att man köpte »halvfabrikat» och sydde själv *bara* för att detta var det billigaste. Det är således uppenbart att köp av tyger och sömnad i hem och hantverk inte är något som konfektionen tagit död på.

Det kan slutligen noteras att skillnaderna i utlägg för skodon inte är stora mellan inkomstklasserna. Största utlägg har kvinnorna i åldern

¹ För att antyda effekten av att endast materialkostnaden upptas i inköpsvärdet har en streckad del inlagts i diagrammet, avsedd att illustrera alternativkostnaden om plaggen köpts i handeln.

15-24 år: de har i den högsta inkomstklassen ett årsinköp av omkring 200 kronor (mot i lägsta klass med knappt 100). Det visas vidare att för kvinnorna, och särskilt i lägsta inkomstklasser, inträffar ett mycket starkt »fall» i högre åldersgrupper. Ett genomsnittligt årsinköp understigande 30 kronor för den stora kategorien kvinnor i åldern 45-64 år — uppskattningsvis 350 000 personer i ifrågavarande inkomstlägen — är uppenbarligen en »underkonsumtion» som gränsar till underförsörjning.

Den granskning av hushållens och individernas beklädnadsköp, som här endast exemplifierats, har som resultat gett en bild av ett medelvägens Sverige: inga skillnader av någon betydelse har kunnat konstateras mellan folkgrupper, som ännu för en generation sedan var högst olika både klädda och hädda. Överhuvud framstår i dag inkomstskillnader och ålder som nära nog enda dominerande »orsak» till skillnader i beklädnadsköpens storlek, vilket ger en antydning om att ännu någon tid kommer beklädnadskonsumtionen sannolikt att öka, efter hand som folks inkomster ökar. Men till någon slutsats att detta skulle gälla alla slags varor och plagg berättigar emellertid ingalunda det sagda.

Investeringskalkyler enligt MAPI-metoden anpassade till svenska skatteförhållanden

I utredningsarbetet kring verkstadsindustrins maskinkapitalstruktur visade det sig att det förelåg ett behov av lätt applicerbara metoder att avgöra en investerings lönsamhet eller angelägenhetsgrad. Då den amerikanske forskaren Georg Terborghs studier inom detta område av företagsekonomi inte syntes vara så kända, som de kunde förtjäna, har en redogörelse för och diskussion av Terborghs MAPI-metod, i »Business Investment Policy» år 1958, ansetts motiverad. MAPI är en förkortning av Machinery and Allied Products Institute i Washington. Redogörelsen, som ingår i IUI:s småtrycksserie, har utarbetats av civilingenjören och civilekonomen Bertil Eneroth. Därvid har metodens anpassning till svenska skatteförhållanden särskilt beaktats. I redogörelsen återfinns dessutom en kortfattad beskrivning och diskussion av andra metoder för investeringskalkyler. Skriften har även publicerats i Mekanförbundets Meddelanden.

MAPI-metoden är en »graderingsmetod» och bygger på principen att

man varje år bör investera i de projekt, som ger den största räntabiliteten. Fördelarna med en så kort tid som ett år som jämförelseperiod är att det är relativt lätt att beräkna och förutse data under det kommande året, man slipper diskontera etc.

MAPI-metodens tillämpningsområde omfattar närmast den mångfald av rationaliserings- och ersättningsinvesteringar, som förekommer i stora företag. Metoden innebär att man sätter nettoeffekten av anskaffningen av en ny maskin under det kommande året i relation till nettoinvesteringsutgiften. Det därvid erhållna måttet på räntabiliteten avgör det nya projektets angelägenhetsgrad i jämförelse med andra investeringsalternativ.

Det karakteristiska för MAPI-metoden är införandet av begreppet den nya maskinens »kapitalkonsumtion» (= värdeminskning) under nästa år och beräkningarna av denna. Under förutsättning av att den nya maskinens värde är det diskonterade värdet av dess framtida vinster efter skatt, kan man beräkna nästa års kapitalkonsumtion av den nya maskinen som en funktion av bland annat den förväntade karaktären av den framtida vinstutvecklingen, den skattemässiga avskrivningsmetoden, finansierings sättet etc. Då denna funktion blir mycket komplicerad är det endast för större företag med tillgång till matematikmaskin, som det är möjligt att för varje investeringsobjekt variera alla de faktorer som bestämmer nästa års kapitalkonsumtion.

Genom att låsa fast några faktorer kan man dock konstruera diagram, där man snabbt kan avläsa nästa års kapitalkonsumtion som en funktion av den troliga karaktären på den framtida vinstutvecklingen, maskinens beräknade livslängd i företaget samt maskinens restvärde vid dennas utgång. På detta sätt har Terborgh fått fram en metod att avgöra en investerings räntabilitet som både är praktiskt tillämpbar och i stort sett teoretiskt riktig.

Dryckeskonsumtionen i Sverige

Syftet med denna undersökning som utarbetats av fil. kand. Åke Sundström och ekon. lic. John Ekström, har varit att med de metoder som till-

lämpas i institutets publikation »Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65» studera dryckeskonsumentens bestämningsfaktorer och utveckling.

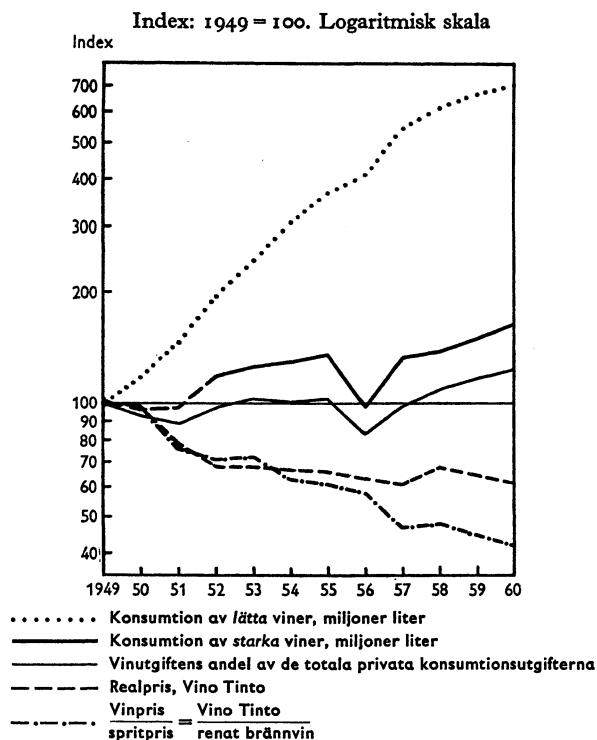
Utredningen består av fyra avsnitt, av vilka det första är en deskriptiv redogörelse för konsumtionsutvecklingen sedan år 1931 med vissa utblickar mot andra länder. Det andra avsnittet innehåller en analys av tidsseriematerial och beräkningar av pris- och inkomstelasticiteter. Vidare ingår en bearbetning av 1958 års levnadskostnadsundersökning samt jämförelser med liknande utländska studier. I detta sammanhang berörs även de intervjuundersökningar, som utförts under det senaste decenniet samt redovisas en mindre sådan, som våren 1961 företogs inom ramen för denna utredning. Slutligen görs ett försök att »skriva fram» konsumtionsutvecklingen till år 1970, varvid effekten av hypotetiska prisförändringar diskuteras. I sista kapitlet behandlas några nykterhetspolitiska metodfrågor mot bakgrund av de tidigare redovisade resultaten.

I rapporten diskuteras bland annat frågan om vilka faktorer som legat bakom den under 1950-talet kraftigt ökade vinkonsumtionen. Som framgår av diagram 3 var försäljningen av lätta viner 1960 sju gånger större än 1949 medan starkvinerna (över 14 procent alkoholhalt) ökat med cirka 65 procent under motsvarande tid. Diagrammet visar också att realpriserna på lätta viner — här representerade av priset på *Vino Tinto* — sjunkit med nära 40 procent. Om vi beräknar priset i relation till spritpriserna (renat brännvin) noteras en nedgång på cirka 60 procent sedan år 1949.

Genom att realpriserna på härtappade lättviner sjunkit mest, har konsumtionsökningen i första hand inriktats på dessa billiga, alkoholsvaga drycker och medfört att konsumenternas *vinutgifter* inte ökat nämnvärt snabbare än de totala konsumtionsutgifterna. År 1949 gick 0,55 procent av dessa till vininköp. Fram till år 1960 hade denna utgiftsandel ökat med 25 procent och var då 0,69 procent efter att i stort sett ha varit oförändrad ända till år 1958.

Av inkomstökningen sedan år 1949 (17 miljarder kronor) har konsumenterna använt knappt 1 procent eller 146 miljoner kronor (motsvarande ungefär 2 kronor per person och år) till ökade vininköp. Utläggen

Diagram 3. Vinkonsumtion och vinpriser 1949-60

för läskedrycker ökade under samma period nästan lika mycket, öl-utgifterna betydligt mer. Den kvantitativt sett betydande vinexpansionen har sålunda kunnat ske utan någon större ekonomisk uppoffring från konsumenternas sida.

En statistisk analys av vinkonsumtionens utveckling sedan 1931 synes också visa att vad som hänt de senaste åren förefaller tämligen lätt att förklara med hänvisning till den stigande inkomstnivån och de reallt sett kraftigt sjunkande vinpriserna. Andra faktorer (t. ex. reklam och impulser från turistresor till »vinländer») kan ha medverkat, men dessa inflytelser har troligen varit av underordnad betydelse.

I relation till priserna på konkurrerande drycker (sprit, öl, läskedrycker, mjölk) ligger de svenska vinpriserna i dag lägre än någonsin. Förutsatt att de nuvarande prisrelationerna bibehålles samt att realinkomsterna under 60-talet ökar 3 procent per år, kan vi förmoda att vinkonsumtionen 1970

skall uppgå till cirka 5 liter per invånare, mot 3,2 liter 1960. Denna ökning kommer till stor del, kanske huvudsakligen, att bero på att en växande andel av befolkningen blir regelbundna vinkonsumenter.

Sysselsättning, penningvärde och framåtskridande

Målsättningen för den ekonomiska politiken har under årens lopp blivit alltmer ambitiös samtidigt som den växande offentliga sektorn ökat förutsättningarna för att styra den samhällsekonomiska utvecklingen. Det måste anses angeläget att hos alla verksamma inom näringslivet öka insikten om mål och medel i den ekonomiska politiken. Kraven på frivillig medverkan i stabiliseringspolitiken från såväl företagen som löntagarorganisationerna har ökat. Vidare bör företagen också mer allmänt planera sin verksamhet utifrån prognoser om konjunkturutvecklingen och de ekonomisk-politiska åtgärder, som därvid kan förutses.

Under september 1961 utkom stabiliseringsutredningens betänkande, »Mål och medel i stabiliseringspolitiken» (SOU 1961: 42). Under hösten 1961 har inom institutet av civilekonom Lars Wohlin utarbetats en sammanfattning av detta betänkande. Denna skrift, som utgivits i IUI:s småtrycksserie, har tillkommit på initiativ från Svenska Arbetsgivareföreningen. Från Landsorganisationens sida har man också ansett sig ha behov av en sådan sammanfattning för sin informationsverksamhet.

Önskan har varit att för utredningens huvudtankegångar och ställningstaganden få en kortfattad redogörelse, som kunde nå en väsentligt större läsekrets än det sannolikt begränsade antal personer, som önskar tillgodogöra sig betänkandet i sin helhet.

De tre huvudmålsättningarna för den ekonomiska politiken är full sysselsättning, stabilt penningvärde och snabb framstegstakt. Enligt utredningen bör man eftersträva en större årlig ökning i nationalprodukten än vi hittills haft, inte endast därför att det anses politiskt önskvärt utan också därför att det underlättar en stabilisering av penningvärdet. Detta sammanhänger, enligt utredningen, med att löneutvecklingen i högre grad bestäms av sysselsättningsgraden än av produktivitetens tillväxt. Företagens möjligheter att absorbera lönehöjningar utan prisstegringar är större vid en stark produktivitetsstegring.

En snabbare produktivitetstegring kräver att investeringskvoten i samhället höjs, vilket i sin tur förutsätter ett ökat sparande. Då företagens sparande kan antas minska och då man inte heller kan räkna med att hushållssparandet skall växa tillräckligt, blir utredningens slutsats att det offentliga sparandet måste öka. Särskilt understryks att även den långsiktiga avvägningen av skatternas storlek inte kan göras endast med hänsyn till den offentliga verksamhetens omfattning utan även måste ske mot bakgrund av långsiktiga överväganden om de totala investeringarnas önskvärda och det privata sparandets sannolika omfattning.

Huvuddelen av betänkandet ägnas åt en genomgång av de ekonomisk-politiska medlen och en diskussion av deras ändamålsenlighet som konjunkturstyrande instrument. De kanske intressantaste avsnitten gäller penning- och lönepolitiken. Utredningen föreslår upprättandet av en fri kapitalmarknad utan prioriterade sektorer. Riksbankens emissionskontroll bör därför avvecklas och det bör i stället ankomma på affärsbankerna att pröva om utrymme på marknaden föreligger för obligationsemissioner. Främst genom tillkomsten av ATP-fonderna förutsätter man att företagen skall få större möjligheter att finansiera sina investeringar på öppna marknaden, vilket skall kompensera dem för den nedgång i självfinansieringsmöjligheterna, som kan förutses som en följd av en stramare ekonomisk politik och ökad internationell konkurrens.

Utredningen uppehåller sig utförligt vid den roll, som lönebildningen spelar i konjunkturutvecklingen. De betydande skillnader i produktivitet-utvecklingen, som råder mellan olika branscher i förening med de starka inkomstbindningarna i det svenska samhället, vilka bland annat tar sig uttryck i fackföreningsrörelsens solidariska lönepolitik, leder till att lönerna inom de svagare branscherna stiger mer än produktiviteten med prishöjningar som följd. Sådana kostnadsprisstegringar kan uppstå även om inte lönenivån stiger mer än den genomsnittliga produktivetsökningen i samhället. Löneglidningens stora omfattning splittrar lönestrukturen och skärper ytterligare jämställdhetskraven. För att komma till rätta med denna inflationsproblematik måste den ekonomiska politiken enligt utredningen vara så stram, att löneglidningen kan begränsas till ett par procent om året. Eventuell arbetslöshet måste motverkas med en

intensifierad arbetsmarknadspolitik. Vidare måste enligt utredningen konkurrensfrämjande åtgärder vidtas för att tvinga fram prissänkningar inom företag och branscher med en produktivitetsstegring över genomsnittet, som kompenserar ofrånkomliga prishöjningar på andra håll. Inget stöd bör heller lämnas till svaga näringsgrenar. Utredningen är dock medveten om de stora svårigheter, som är förenade med en sådan prisstabiliseringspolitik, och anser inflationsproblemet i viss mån olösligt.

TV-utvecklingen i Sverige

Allt sedan 1959 har inom institutet ett studium av den fortlöpande TV-utvecklingen i Sverige ägt rum. Resultaten härav redovisades tidigare i halvårsvis avgivna rapporter. Under 1961 har detta emellertid skett i form av kvartalsrapporter. Medan det i samband med televisionens introduktion i vårt land bedömdes som av särskilt stort intresse att analysera med denna introduktion sammanhängande faktorer har det nu bedömts som särskilt angeläget att i form av »snabbstatistik» redovisa den löpande utvecklingen. I kvartalsrapporterna har tyngdpunkten därför lagts på statistiska sammanställningar, diagram och kartor, medan kommentar och analys givits ett begränsat utrymme.

Till den i kvartalsrapporterna lämnade redovisningen för den löpande TV-licensutvecklingen hör jämförelser mellan den faktiska utvecklingen och IUI:s kring årsskiftet 1959-60 utarbetade prognos, vilken avser utvecklingen fram till och med budgetåret 1962/63. Enligt denna prognos beräknas TV-licensuppgången under 1961/62 till 345 000 enligt ett minimalalternativ och 470 000 enligt ett maximalalternativ. Dessa siffror kan jämföras med en faktisk ökning budgetåret 1960/61 av 373 000. IUI har således för 1961/62 jämfört med 1960/61 inte räknat med någon nedgång i antalet nytecknade licenser. I samband med den löpande uppföljningen av prognosen har dock i samtliga under 1961 utarbetade rapporter framhållits, att det är dess minimalalternativ, som är att anse som det realistiska. Den faktiska utvecklingen har dock under innevarande budgetårs första hälft antytt ett förlopp innebärande en mindre ökning än vad minimalalternativet anger. Således var licensuppgången juli-december 1961 drygt 30 procent lägre än motsvarande period året innan. Därest

Tabell 1. TV-licensutvecklingen i Sverige 1957-61

År	Kvartal	Antal licenser vid kvartalets slut	Ökning under kvartalet
1957	1	29 095	16 095
	2	36 574	7 479
	3	49 943	13 369
	4	86 790	36 847
1958	1	121 782	34 992
	2	164 832	43 050
	3	175 008	10 176
	4	244 479	69 471
1959	1	360 424	115 945
	2	406 803	46 379
	3	454 316	47 513
	4	598 528	144 212
1960	1	747 428	148 900
	2	798 798	51 370
	3	873 568	74 770
	4	1 031 850	158 282
1961	1	1 133 092	101 242
	2	1 171 968	38 876
	3	1 217 823	45 855
	4	1 351 762	133 939

denna tendens skulle göra sig gällande också under budgetårets senare hälft kommer ökningen 1961/62 att stanna vid 290 000 att jämföra med 345 000 enligt prognosens minimalalternativ.

Bristen på överensstämmelse mellan prognos och faktisk utveckling har till betydande del sin förklaring i viss eftersläpning vad gäller den planerade utbyggnaden av TV-nätet. I huvudsak hämtades denna eftersläpning in under december 1961. Det finns därför skäl att räkna med att en förbättrad samstämmighet mellan prognos och faktisk utveckling skall komma till stånd under tiden januari-juni 1962. För denna period räknar institutet med en licensökning av något större storlek än ett år tidigare. Totalt för budgetåret 1961/62 räknar institutet med en licensökning uppgående till omkring 330 000. Samtidigt beräknas ökningen 1962/63 till omkring 230 000. Utöver detta antal avseende antalet nya

licenser, vilken siffra endast speglar utvecklingen beträffande »förstaapparatanskaffningen», kommer ersättnings- och andraapparatsköpen, vilka under 1962/63 kan beräknas komma att — till skillnad från tidigare — få en inte betydelselös omfattning. Enligt institutets uppskattningar antages denna del av apparatanskaffningen under 1962/63 komma att uppnå en storleksordning av cirka 30 000 enheter.

Befolkningsutvecklingen i Norrland

Institutets studier rörande befolkningsutvecklingen i Norrland har haft till syfte att lämna underlag för en vidare diskussion kring vissa för den ekonomiska utvecklingen i Norrland centrala problem. I denna diskussion har just befolkningsfrågan skjutits i förgrunden.

Befolkningsutvecklingen i Norrland är, liksom i andra delar av landet, att betrakta som ett uttryck för en inom näringslivet ständigt pågående strukturomvandling. I utredningen har det därför framstått som angeläget att försöka sätta in befolkningsituationen i Norrland i sitt historiska sammanhang. Det visar sig då att den norrländska befolkningsutvecklingen jämförd med den i övriga landet inte bör betraktas som särpräglad utan snarare som »fördröjd». I mycket är detta att betrakta som en följd av att landets nordligare delar bland annat genom sin egenartade ekonomisk-geografiska struktur och allmänna isolering länge kom att stå vid sidan om de allmänna strömningar, som varit bestämmande för utvecklingen i landets sydligare delar. En i Norrland jämfört med övriga landet lägre urbaniseringsgrad är i sig bland annat ett uttryck för den norrländska befolkningsutvecklingens »eftersläpning» men samtidigt också en av de faktorer som varit ägnade att skapa en i förhållande till övriga landet annorlunda befolkningsituation. I denna liksom i flera andra med befolkningsförhållandena sammanhängande frågor kan emellertid utredningen peka på en pågående »utjämningsprocess». Denna process aktualiserar en rad utvecklingsproblem, som inte kan betecknas som specifika för Norrland, ehuru de uppträder vid en tidpunkt, då detta slag av problem för övriga landet, åtminstone till viss del, kan sägas tillhöra ett passerat skede.

Ett påstående enligt vilket befolkningsutvecklingen i Norrland »släpar efter» får dock inte locka fram föreställningar om att Norrland ur ekono-

misk och befolkningspolitisk synpunkt är att betrakta som en naturlig och från det övriga landet skild enhet. I undersökningen framhålls att detta vore ett allvarligt misstag, som det finns goda skäl att varna för, särskilt som det ofta begås i debatten kring skilda s. k. norrlandsfrågor.

I undersökningsrapporten om den norrländska befolkningsituationen diskuteras också den framtida befolkningsutvecklingen. Detta sker med utgångspunkt från docent Odd Gulbrandsens prognos för befolkningsutvecklingen i Sverige fram till år 1975. I anslutning därtill konstateras, att en mekanisk framskrivning av befolkningen i Norrland fram till år 1975 blir helt annorlunda om man utgår från demografiska data från 1955 och tidigare år — som sker i Gulbrandsens prognos — eller från perioden 1956–60. En revidering, som bygger på uppgifter rörande den faktiska befolkningsutvecklingen under perioden 1956–60, ger till resultat, att befolkningen i Norrland år 1975 skulle komma att uppgå till 1 263 000 jämfört med 1 387 000 enligt Gulbrandsens prognos. Detta är en följd av en under senare år från Norrland växande nettoutflyttning jämte samtidigt sjunkande födelsetal.

Marknadsundersökning och marknadsforskning

Institutet anordnade under våren 1961 för en begränsad grupp av intresserade inom industrin en konferens kring marknadsundersökning och marknadsforskning. Ett utförligt referat från denna konferens har utgivits som en stencilrapport från IUI. Rapporten innehåller samtliga inledningsföredrag i sin helhet och även korta referat av efterföljande diskussioner.

Den dansk-amerikanske professorn Hans Brems gav den inledande totalekonomiska ramen med den pedagogiska omsorg som är utmärkande för amerikanska universitetsföreläsningar. Den norske marketing-professorn Leif Holbæk-Hanssen talade om »Företaget och marknadsföringen» med exempel från den egna konsultationspraktiken. I tre korta anföranden skisserades basundersökningar rörande konsumtionen, producentvaruundersökningar samt konsumentvaruundersökningar. Efter en omfattande diskussion om de praktiska problemen (t. ex. prognosproblem) behandlades företagspolitiken och marknadsplaneringen.

Forskningsprojekt under arbete

Verkstadsindustrins maskinkapitalstruktur

Både i Sverige och utomlands har man under årens lopp helt naturligt ägnat kapitalbildningen stor uppmärksamhet. Vad man därvid i första hand sysslat med är storleken och inriktningen av de årliga investeringarna. På denna punkt har man också undan för undan fått en allt bättre löpande statistik. Detta betyder, att vad man sysslat med och fått kunskap om är tillflödet till kapitalstocken. Däremot saknar man nästan helt kunskap om avflödet av kapitalföremål genom skrotning eller försäljning till utlandet. Detta innebär att man vet mycket litet om kapitalstockens åldersfördelning och hur denna stock ändrar sig från tid till annan.

Studier av kapitalets struktur och förändringar kan sägas vara av särskilt intresse för de industrigrenar, vars utveckling inte bara påverkas av att de utnyttjar kapitalföremål i sin produktion utan också själva producerar sådana föremål för andra näringsgrenar. Detta dubbla intresse gäller för verkstadsindustrin, vars produktion till en väsentlig del utgörs av kapitalföremål som säljs till andra företag inom och utom Sverige. I den serie av studier som institutet ägnat den svenska verkstadsindustrin har också frågor rörande kapitalets struktur tagits upp till särskild behandling i en undersökning.

Med hänsyn till att verkstadsindustrin är föremålet för undersökningen har det varit naturligt att begränsa studiet till maskinkapitalet. Undersökningen har lagts upp så att för de undersökta företagen eftersträvades att så fullständigt som möjligt kartlägga maskinkapitalets storlek och fördelning på maskintyper, användningssätt, ålder m. m. den 1 juli 1954 respektive 1959. Uppgifter har vidare insamlats om vad som »hänt» med maskinkapitalet mellan dessa tidpunkter, dvs. uppgifter har insamlats om skrotningar, försäljningar, renoveringar, reparationer och nyanskaffningar.

Tabell 2. Maskinernas åldersfördelning och fördelning på olika typer i Sverige, USA och Frankrike

Maskintyp	Antal maskiner procent			Andel maskiner över 10 år procent		
	Sverige (IUI:s material)	USA	Frankrike	Sverige (IUI:s material)	USA	Frankrike
<i>Spånskärande maskiner</i>	78	77	78	60	60	60
därav:						
svarvar	17	16	22	58	64	64
borrar	15	16	16	65	59	61
fräsar	10	8	9	65	61	68
slipmaskiner	22	16	8	57	60	53
<i>Metallformande maskiner</i>	22	23	22	68	62	70
därav:						
pressar	10	11	1	69	66	48
Totalt	100	100	100	62	60	62

Eftersom denna undersökning gäller ett i stort sett outforskat område har det varit naturligt att använda case-metoden. Sammanlagt 14 företag har undersökts. Trots detta blev materialet omfattande och uppgifter har erhållits om sammanlagt nära 8 000 maskiner.

I tabell 2 redovisas de resultat, som undersökningen givit beträffande maskinernas åldersfördelning inom de undersökta företagen. Som jämförelse ges motsvarande siffror erhållna vid undersökningar i USA och Frankrike. Som framgår av tabellen är maskinutrustningens ålder i stort sett lika i de tre länderna.

Begrepp som kapitalstock och investeringar har ingen given innebörd utan bör bestämmas av arten av de problem man vill belysa. I denna undersökning, där utvecklingsproblemen står i förgrunden har det framkommit att mycket talar för att investeringar i forskning, utvecklingsarbete och utbildning samt i verktyg borde räknas in i investeringsbegreppet. Dessa utgifter inkluderas emellertid icke alls eller ofullständigt i de investeringsuppgifter, som insamlas av de statistiska myndigheterna. Vi har därför även sökt bilda oss en uppfattning om storleken av denna typ

av investeringar. På basis av de erfarenheter som vunnits i denna undersökning har sedan ett mer omfattande material rörande industrins kostnader för forskning, utvecklingsarbete och utbildning insamlats i samband med institutets arbete för 1959 års långtidsutredning och detta material finns redovisat i den under året färdigställda boken »Framtidsperspektiv för svensk industri — 60-talets första hälft».

Arbetet rörande verkstadsindustrins maskinkapitalstruktur beräknas kunna publiceras under år 1962.

Input-output-undersökningen

Institutet har under 1961 liksom tidigare deltagit i arbetet på den input-output-undersökning av det svenska näringslivet som sedan hösten 1957 bedrivs vid Stockholms universitet. Det främsta intresset har därvid varit att inom ramen för den allmänna input-output-undersökningen genomföra en utvidgad undersökning av verkstadsindustrin.

I början av 1961 hade så mycket material ställts samman, att preliminära tal för en input-output-tabell förelåg. En sådan tabell bygger på en uppdelning av näringslivet i ett antal producerande sektorer, varvid eftersträvas att varje sektor omfattar verksamheter med likartad produktionsteknik, samt redovisar hur de olika sektorerna använder varandras produkter som insatser i sin produktion under en viss period.

Under året har en omfattande bearbetning skett av de preliminära talen, så att hela input-output-tabellen nu befinner sig i färdigt skick. Den innehåller sammanlagt 127 producerande sektorer. Härav kommer 111 på egentlig industri och resten på jordbruk, skogsbruk, byggnadsindustri, kommunikationer och dylikt. Av de 111 industrisektorerna utgörs 56 av olika grenar av metall- och verkstadsindustri. Enbart uppgifterna om leveranserna mellan de 127 sektorerna omfattar cirka 6 000 tal. Tabellen avser år 1957.

På grundval av talen i input-output-tabellen har produktionskoefficienter, s. k. input-koefficienter, beräknats, vilka för en given sektor anger förbrukning av olika varor och tjänster per enhet produktion inom sektorn. Dessa koefficienter utnyttjas som konstanter i en produktionsmodell, vilken till sin matematiska form utgörs av ett system av 127 lineära

ekvationer. Lösningen till detta system beräknas med hjälp av datamaskin.

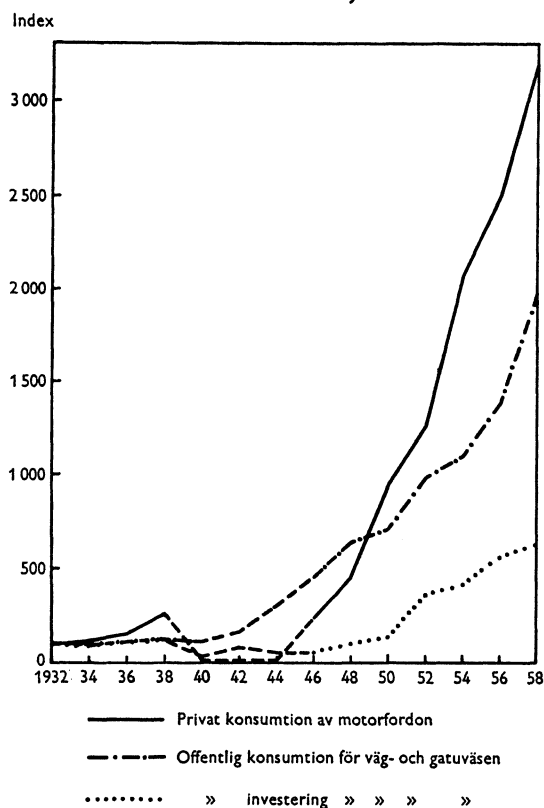
I samband med lösningen av ekvationssystemet kommer även en serie andra beräkningar att utföras, även de med hjälp av datamaskin. Dessa beräkningar har förberetts under 1961, och de kommer att till större delen föreligga färdiga under 1962.

Den offentliga sektorns expansion

Avsikten med denna sedan några år pågående undersökning är att ge en statistisk redovisning för den expansion av den offentliga verksamheten som skett under mellan- och efterkrigsperioden samt att närmare kartlägga på vilka områden denna utbyggnad varit särskilt framträdande. I anslutning till denna kartläggning tas sedan olika faktorer, som kan tänkas ha varit bestämmande för utvecklingen, upp till diskussion och analys. Därvid ägnas särskild uppmärksamhet åt i vad mån efterfrågan på de offentliga tjänsterna påverkas av pris- och inkomstförhållanden samt den inverkan som produktivitetsförhållandena har på den offentliga sektorns utveckling.

Ett av de utgiftsområden inom den offentliga sektorn som tillväxt snabbast sedan första världskriget utgörs av väg- och gatuväsendet. I diagram 4 har återgetts den relativa stegring av de statliga och kommunala kostnaderna för dessa ändamål, som skett sedan år 1932. Den uppdelning på konsumtions- och investeringsutgifter som gjorts är ganska osäker beroende på att de offentliga budgetredovisningarna inte är så detaljerade i dessa avseenden. Möjligt är att med den uppdelning som gått att göra konsumtionens stegring blivit något för stor och investeringarnas något för liten. Även om utgiftssiffror föreligger längre tillbaka i tiden har i diagrammet endast medtagits data från och med 1932. Från detta år finns nämligen även uppgifter om den privata bilkonsumtionen att tillgå, för vilken en utvecklingskurva ur jämförelsesynpunkt ansetts vara av intresse att lägga in i diagrammet. Utgångsåret är eljest inte en så lämplig startpunkt för dessa kurvor. Den då rådande lågkonjunkturen medförde en viss nedgång i bilkonsumtionen medan vägutgifterna tvärtom något ökade detta år. Den allmänna bild av utvecklingen som förmedlas av kurvorna påverkas dock inte av dessa förhållanden.

Diagram 4. Privat konsumtion av motorfordon samt offentlig konsumtion och investering för väg- och gatuväsendet 1932-58 (löpande priser: index 1932=100)

Här skall inte beröras det samband som möjligen föreligger mellan vägutgiftskurvorna och kurvan för privat bilkonsumtion. Diagrammet har återgetts endast som en antydning om de frågeställningar efter vilka utgiftsökningarna inom olika statliga verksamheter försökt analyseras och förklaras i förevarande undersökning. En genomgång och granskning av kostnadsförändringarna efter sådana linjer har under året genomförts för flera offentliga utgiftsområden, exempelvis sjukvården, näringsfrämjande, allmän förvaltning samt vägväsende. Vid årets slut återstår endast ett par smärre grupper att behandla. Därefter skall vissa sammanfattande och översiktliga avsnitt sammanställas. Undersökningen beräknas kunna slutföras under 1962.

Företagsbeskattningens utformning

Utredningen om företagsbeskattningens utformning har under året liksom tidigare bedrivits på det teoretiska planet. Tyngdpunkten är lagd på verkningarna av en differentierad bolagsbeskattning på kapitalanskaffningskostnaderna och utdelningarna. Dessa båda aspekter hänger inbördes samman, eftersom grundtanken bakom ett förbilligande av utdelningarna är att i viss mån åstadkomma en utjämning mellan å ena sidan kostnaderna för nytt aktiekapital och å andra sidan kostnaderna för sådant kapital, som kan erhållas genom vinstnedplöjning, för att därmed nå en rationellare fördelning av investeringarna.

För att kunna få en uppfattning om det berättigade i den kritik, som från skilda håll riktas mot nu gällande skattesystem samt om verkningarna av en omläggning av detta system i den riktning som nu diskuteras, är det nödvändigt att göra en teoretisk studie av de mekanismer, som styr utdelnings- och kapitalanskaffningspolitiken inom företaget. I den pågående undersökningen konstrueras alternativa modeller för denna mekanism och på grundval därav studeras effekten av olika skattesystem. En sådan undersökning kan åtminstone bidra till att klargöra problemens komplicerade natur och förebygga alltför enkla patentrösningar.

Sålunda ligger det en fara i att ensidigt bedöma bolagsbeskattningens verkningar med utgångspunkt från villkoren för de bolag, som delar ut största delen av sin verkliga vinst. Det torde vara väl så betydelsefullt att ta hänsyn till villkoren för de bolag, som väljer att i stället plöja ner vinstmedel i större omfattning. Visserligen är nedplöjda vinstmedel i princip belastade med en latent skatteskuld, som motsvarar den utskiftningsskatt eller inkomstskatt på utdelning, som skulle förfalla till betalning, om de utskiftades eller utdelades. Men den relativa vikten härav kan vara mycket skiftande inom företag av olika typer.

Likaså varierar den skatterättsliga behandlingen av de nedplöjda vinsterna i hög grad på hur dessa beräknas. Möjligheterna att bilda dolda reserver är knutna till den del av vinsten som inte utdelas. En inskränkning av dessa möjligheter genom restriktivare avskrivnings- och varulagervärderingsregler, ändrade bestämmelser rörande pensionsstiftelser etc. kan till sina verkningar i princip jämföras med en sådan differen-

tiering av bolagsbeskattningen, som går till den outdelade vinstens nackdel.

Det är tänkbart, att en teoretisk modell för kalkylerna kring aktieägarnas värdering av utdelad respektive ackumulerad vinst riskerar att bli verklighetsfrämmande, bland annat därför, att obenägenheten att »tära på kapitalet» gör många aktieägare mera tacksamma för en utdelningshöjning än för en kanske betydelsefullare ökning av det substansvärde hos företaget, som deras aktier motsvarar. I vilken grad man kan räkna med att denna attityd bland aktieägarna är allmän och oföränderlig kan visserligen diskuteras. Att den inte saknar ekonomisk betydelse är likväl uppenbart.

Ett motsvarande studium av verkningarna av en utvidgad kapitalvinstbeskattning ingår likaledes i undersökningen. Visserligen kan man i de senaste två årens utveckling på börsen se en förklaring till varför diskussionen på denna punkt märkbart mattats av i jämförelse med hausseåret 1959. Att lagstiftarattityden till börsvinsterna på detta sätt följer kursutvecklingen är en internationellt välkänd företeelse. Men även om frågan således förlorat en del av sin aktualitet är den på lång sikt betydelsefull. Utvecklingen i andra länder, främst i Danmark, har visat betydelsen av att en kapitalvinstbeskattning, om den införs, utformas med beaktande av frågans systematiska sammanhang med bolagsbeskattningens struktur.

En första del av utredningen torde föreligga i manuskript under 1962.

Näringslivets transporter

Den transportundersökning, som under år 1960 påbörjades inom institutet, behandlar godstrafiken i landet. Undersökningens syfte är bland annat att belysa omfattningen av skilda transportmedels insatser och hur olika näringsgrenars transportbehov tillgodoses. Vidare kommer att behandlas hur stora insatser av produktiva resurser (exempelvis i form av arbetskraft och investeringar), som krävs för att fullgöra transport prestationerna. Undersökningen syftar också till en analys av vilka faktorer, som bestämmer transportefterfrågans inriktning på olika transportmedel.

Den officiella statistiken beträffande transportsektorn är med vissa undantag synnerligen bristfällig. Av kanske lättförklarliga skäl finns ut-

Tabell 3. Den icke yrkesmässiga lastbilstrafiken: bilantal och utförda prestationer i olika viktclasser

Viktclass (maximilast)	Antal bilar procent	Total körsträcka procent	Tonkm procent
< 2 ton	54,7	42,5	4,0
2-4 »	11,2	7,3	4,0
4-5 »	10,5	9,7	10,0
5-6 »	9,8	15,0	20,7
6-7 »	2,4	4,7	10,4
7-8 »	1,2	2,6	6,4
> 8 »	2,1	5,6	19,4
specialfordon	8,1	12,6	25,1
Totalt	100	100	100

förliga statistiska serier av olika slag endast över järnvägstransporterna. På lastbilssidan däremot är den officiella statistiken knapphändig. Endast för den yrkesmässiga lastbilstrafiken finns visst material att tillgå.

Arbetet med institutets godstransportundersökning har av ovannämnda skäl hittills till stor del bestått i insamling och bearbetning av material, avseende lastbilstransporterna i landet. Det väsentligaste arbetet härvid har gällt den icke yrkesmässiga lastbilstrafiken — »firmabilarna» — samt fjärrtrafiken inom åkerinäringen.

Under november månad 1960 genomfördes en stickprovsundersökning av »firmabilstrafiken». Bearbetningen och analysen av detta material, som omfattade cirka 1 500 lastbilar, är i stort sett att betrakta som avslutad och därmed har man fått en samlad bild av de totala lastbilstransporterna i landet med fördelningar på exempelvis näringsgrenar, varuslag, fordonstyper och regionala enheter.

Enligt nu föreliggande preliminära beräkningar svarade den icke yrkesmässiga lastbilstrafiken år 1960 för ett transportarbete av cirka 3,3 miljarder tonkm, vilket utgjorde nära 50 procent av den totala lastbilstrafikens transportarbete. Den procentuella fördelningen på olika bilstorlekar av antalet fordon, fordonskm samt tonkm redovisas i tabell 3.

Under perioden 1950-60 ökade de totala lastbilstransporterna från cirka 2,7 till cirka 6,7 miljarder tonkm, dvs. med omkring 9,5 procent per år.

Ett av de karakteristiska dragen i 1950-talets utveckling på lastbilssidan är en fortgående ökning av den genomsnittliga fordonsstorleken. Så exempelvis har medelbärigheten för fordon (exklusive släpfordon) i yrkesmässig trafik ökat från 4,16 ton år 1950 till 5,67 ton år 1960. Ett speciellt för firmabilarna utmärkande drag under 1950-talet har varit den starka ökningen av antalet mindre last- och skåpvagnar. År 1950 fanns omkring 25 000 fordon med en maximilast under 2 ton. Tio år senare var antalet 51 000. En stark ökning har vidare skett av olika typer av specialfordon och beträffande bilbeståndets förändringar kan sammanfattningsvis sägas, att det synes ha skett en ökad anpassning av de använda fordons typerna till de skilda transportuppgifterna.

Under 1962 beräknas en första del av godstransportundersökningen kunna publiceras i bokform. Denna del kommer då att omfatta lastbilstransporternas utveckling under 1950-talet samt dess nuvarande struktur.

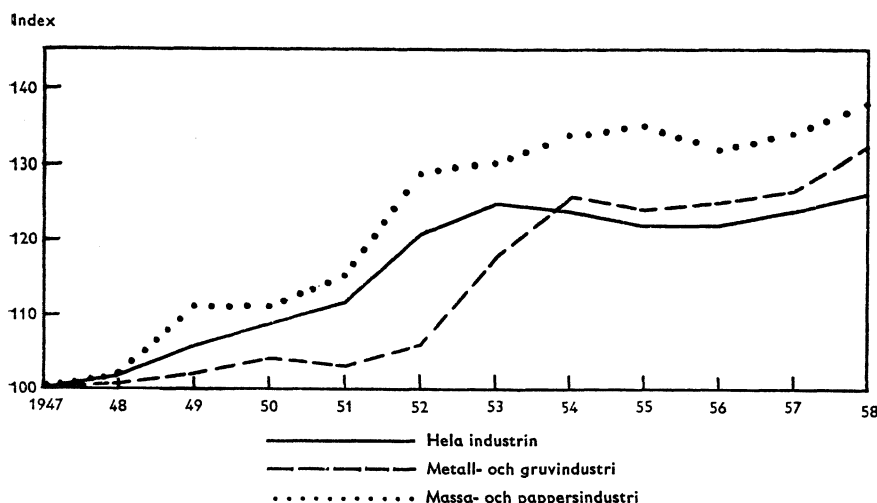
Kapitalundersökningen

Sedan sista världskriget har industriproduktionen i vårt land stigit med i genomsnitt 4 procent per år. Samtidigt har en successiv ökning kommit till stånd i företagets utrustning med realkapital; industrianläggningarnas brandförsäkringsvärden har stigit volymmässigt med cirka 5 procent per år. Att denna kapitalökning varit en orsaksfaktor bakom produktionsökningen är odiskutabelt. Vad man däremot inte med någon grad av säkerhet kan säga är, *hur* stor del av produktionsökningen, som framkommit såsom ett resultat av tillväxten i kapitalutrustningen. Under den tid som gått har mycket annat hänt, som varit ägnat att påverka produktionsutvecklingen i större eller mindre utsträckning; sysselsättningen har ökat med cirka 1 procent per år, produktionstekniken har gått framåt etc.

Det samspel, som inom olika sektorer av näringslivet råder mellan produktionsresultat, tekniska landvinningar, kapitalbildning och arbetskraftsinsatser, spelar en dominerande roll för den ekonomiska utvecklingsprocessen. Inte endast för takten i den allmänna välståndstegringen utan även för de förändringar som sker i näringslivets struktur, inkomstfördelningen, investeringarnas omfattning m. m., är detta samspel av

Diagram 5. Kvoten mellan kapitalvolym och produktionsvolym inom svensk industri 1947-58

Index: 1947 = 100

fundamental betydelse. Våra kunskaper om de mekanismer som därvid är verksamma är emellertid bristfälliga och att vinna ökade insikter på detta område framstår som en angelägen forskningsuppgift. Det problem som därvid kommer i förgrunden är att för olika delar av näringslivet söka efter orsakssamband mellan å ena sidan produktionens omfattning och å andra sidan insatserna av olika produktionsfaktorer. Kände man detta orsakssamband skulle man få klarhet på många punkter, som i dag är höljda i dunkel. Som exempel på frågor som då skulle kunna besvaras kan här nämnas: Vad får man ut per investeringskrona i form av ökad produktion vid olika typer av investeringar? I vilken riktning påverkas inkomstfördelningen av samspelet mellan produktionstekniska framsteg och ökningar i kapitalutrustningen? Hur förändras det totala produktionsresultatet av förändringar i de produktiva resursernas fördelning mellan olika delar av näringslivet?

Under senare år har problem av nu nämnd typ blivit föremål för intensifierad vetenskaplig behandling på olika håll i världen. De resultat man hittills uppnått är emellertid ytterst osäkra. De är dessutom inte entydiga utan motsäger varandra på vissa punkter. Bland annat gäller detta kapita-

lets roll för produktionstillväxten. Å ena sidan tyder vissa resultat på att kapitalbildningen i allmänhet skulle varit av relativt ringa betydelse för produktionsutvecklingen under de senaste decennierna och att den för utvecklingen dominerande faktorn i stället skulle ha varit de produktions-tekniska framstegen. Å andra sidan har det gjorts gällande att införandet av ny teknik är oupplösligt förbundet med nytillkommande kapital och att kapitalbildningen därför måste betraktas som den väsentliga faktorn i sammanhanget.

Det är institutets avsikt att ta upp nu antydda problem på sitt forskningsprogram. Såsom en inledning härtill har gjorts en serie analysförsök, vilka i främsta rummet syftat till en renodling av problematiken och till att utvärdera i vilken mån det är möjligt att behandla problemen med hjälp av officiell statistik. Avsikten är att senare försöka utnyttja även andra informationskällor. Vad som därvid närmast är aktuellt är att göra jämförande studier mellan olika företag samt intensivstudier av enstaka företags utveckling i tiden.

I diagram 5 visas, hur kvoten mellan kapitalvolymen — mätt med brandförsäkringsvärdet — och produktionsvolymen utvecklats sedan 1947, dels inom industrin som helhet, dels inom två branscher, metallindustrin samt massa- och pappersindustrin.

Svensk populärpress 1931-61

Som ett led i institutets studier av olika konsumtionsmarknader har en undersökning gjorts om efterfrågan på populärpress (veckopress). Syftet är att kartlägga de faktorer, som bestämmer den långsiktiga utvecklingen av konsumenternas köp av populärpress. Företagens andra marknad — annonsmarknaden — behandlas däremot i ringa omfattning. Utredningen beräknas bli publicerad under första halvåret 1962.

För de tre senaste decennierna visas hur stor konsumtionen av populärpress varit. Konsumtionen har därvid mätts på flera olika sätt, nämligen som konsumenternas utgifter för populärpress, antal köpta exemplar och antal köpta sidor. Därutöver har beräkningar gjorts av populärpresskonsumtionens storlek i viktmått. Populärpressen är den största inhemska förbrukaren av journalpapper.

Mätt i antal sidor har konsumtionen ungefär femdubblats sedan 1930-talets början. Denna utveckling återspeglar dels att allt fler tidnings-exemplar köpts, dels att tidningarna i genomsnitt kommit att omfatta allt fler sidor.

Likaväl som köttkonsumtionen volymmässigt kan öka både genom att folk köper mera kött och bättre kött, kan populärpresskonsumtionens volym öka genom att det köps såväl flera sidor som »bättre» sidor. Populärpressens kvalitet består av många komponenter. Vissa är lätt konstaterbara såsom papperssort, tryckeritekniskt utförande, antalet färgsidor etc. Men en populärtidning är inte bara en teknisk vara, den är även en kulturprodukt. I mycket stor utsträckning är det tidningens innehåll, som konstituerar dess kvalitet. Och det är ogörligt att finna ett sammanfattande mått på kvaliteten hos innehållet.

För att emellertid få ett grepp om kvalitetsdifferenser mellan dels olika tidningar vid samma tidpunkt, dels samma tidningar vid olika tidpunkter har ett antal årgångar granskats. Det har gällt en mycket tentativ innehållsanalys, som emellertid ger perspektiv på populärpressens kvalitativa omvandling.

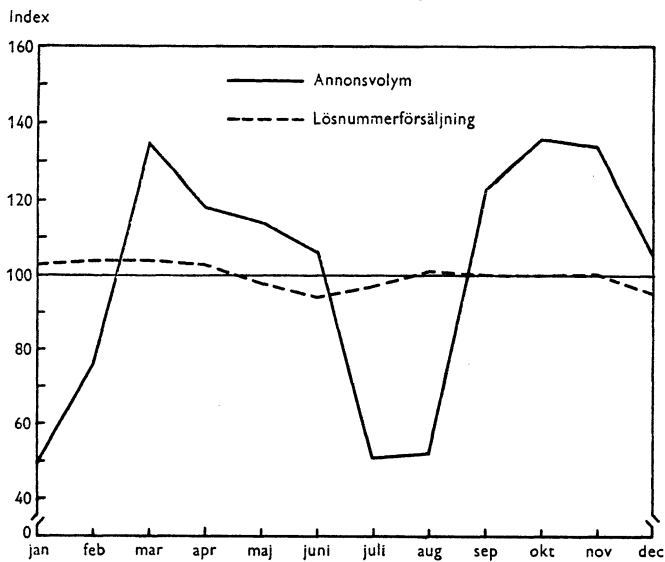
Utöver den långsiktiga konsumtionsutvecklingen har även säsongvariationerna under året studerats. Diagram 6 återger kurvor över säsongsvängningarna hos lösnummerförsäljningen och populärpressens annonsvolym år 1958.

Som synes är båda storheterna föremål för säsongvariationer. Förloppen skiljer sig emellertid åt i två avseenden. För det första infaller kurvornas toppar och dalar vid olika tidpunkter. För det andra är säsongvariationerna av olika storlek. Särskilt observeras hur starkt annonsvolymen i populärpressen fluktuerar. Det kan nämnas att det redaktionella innehållet är av praktiskt taget samma omfattning under årets alla månader. Det ligger nära till hands att fråga efter orsakerna till annonsvolymens kraftiga säsongvariationer. Av diagrammet att döma bör de knappast i någon nämnvärd utsträckning kunna motiveras med att populärpressens upplagor — och därmed antalet annonsläsare — fluktuerar kraftigt.

I den mån annonseringen avser produkter för vilka efterfrågan säsongvarierar, ter det sig rimligt att även annonsvolymen varierar under året.

**Diagram 6. Lösnummerförsäljning och antal annonssidor i populärpress
månadsvis 1958**

Index: genomsnittet för samtliga månader = 100

Mycken reklam gäller emellertid varor där köpen är föremål för inga eller obetydliga säsongsvängningar. Men även i dylika fall läggs annonseringen gärna upp i form av vår- och/eller höstkampanjer.

TV:s introduktionsförlopp i Sverige

Det material som insamlats och legat till grund för en rad under senare år, på uppdrag av Sveriges Radio, utarbetade rapporter beträffande TV:s utveckling i Sverige, kommer under 1962 att redovisas i bokform i småtrycks-serien. Skriften avser att i sammanfattning återge det introduktionsförlopp, som TV följt i Sverige, samt att i anslutning därtill något belysa de faktorer, som är ägnade att bestämma introduktionsprocessen för en s. k. varaktig konsumtionsvara.

Reklamens verkningar

Reklamen anses av många vara av stor betydelse för efterfrågans inriktning på olika varor och tjänster. Inom ramen för marknadsforskningen har institutet därför tagit upp frågan om reklamens ekonomiska effekter. I första hand planeras en teoretiskt inriktad studie av probleminvente-

rande karaktär. Under året har en genomgång av litteraturen inom ämnesområdet utförts.

Konsumtionsstatistik

Ett viktigt led i konsumtionsforskningen utgör insamlandet av statistiskt material. För att få tillgång till en detaljerad och aktuell statistik har institutet avdelat särskild personal för att sammanställa ett register över relevanta statistiska serier. Avsikten är att detta register kontinuerligt skall kompletteras med nytt material.

Arbetskraftens rörlighet

Undersökningen om arbetskraftens rörlighet har under det gångna året fortgått med vissa ytterligare bearbetningar samt slutredovisning av resultaten från fältundersökningen i Norrköping år 1958. En utförlig redogörelse för använda metoder och material är under utarbetande. Under året har även möjlighet getts att göra vissa jämförelser med det material om arbetsbyten och anställningstider som insamlats för ett hela landet omfattande stickprov i samband med 1960 års folkräkning.

För slutredovisningen betydelsefulla och intressanta data har även kunnat hämtas från en med huvudundersökningen parallell studie av vad som hänt med personalen vid en i Norrköping nedlagd större textilindustri. Data för denna undersökning har insamlats i samband med en universitetscirkel i sociologi. De insamlade data rörande anställningsbyten och löner under en period av två år efter nedläggningen har stort intresse för flera av de i IUI:s undersökning centrala problemställningarna, exempelvis skillnaderna i effekt av frivilliga respektive ej frivilliga byten.

Denna problematik har vi i huvudundersökningen sökt belysa genom att för varje i anställningshistorierna registrerat byte fråga om det var förorsakat av driftsinskränkning eller ej. Beträffande det sista arbetsgivarbytet före intervjutillfället har vi dessutom genomfört en mera ingående kartläggning av omständigheterna vid bytet och på grundval av dessa uppgifter indelat bytena i frivilliga respektive ej frivilliga byten. Om vi ser till löneförändringarna vid de två slagen av byten finner vi att i de två äldsta grupperna löneökning var betydligt vanligare vid frivilliga

Tabell 4. Löneändring vid frivilliga respektive ej frivilliga byten för män i olika åldrar

	Positiv, procent	Lika, procent	Negativ, procent	Summa
Män födda 1913				
Frivilliga	66	17	17	100
Ej frivilliga	35	38	27	100
Män födda 1923				
Frivilliga	74	11	15	100
Ej frivilliga	56	21	23	100
Män födda 1933				
Frivilliga	65	11	24	100
Ej frivilliga	64	13	23	100

Anm. För registrering av löneförändring har i denna tabell krävts en ändring av minst 2 procent av lönen i närmast föregående anställning.

än vid ej frivilliga byten. I den yngsta gruppen däremot tycktes det inte spela någon större roll för löneändringen om bytet var frivilligt eller ej. (Se tabell 4.)

Dessa resultat kan kompletteras med vad som hänt med personalen vid det i Norrköping nedlagda textilföretaget. Vi finner därvid att 6 procent av de manliga arbetarna och 10 procent av de kvinnliga var arbetslösa ännu två år efter nedläggningen. Av kvinnorna hade dessutom 18 procent lämnat arbetsmarknaden och bland männen 10 procent. Av de kvinnliga arbetarna var det alltså 72 procent som var i arbete två år efter nedläggningen och bland männen 84 procent.

Beträffande löneutvecklingen efter nedläggningen för dem som fått arbete tyder undersökningen närmast på att de manliga arbetarna kunnat hävda sin löneställning bättre än de kvinnliga arbetarna, vilket kan antas sammanhänga med att textilindustri inte på samma utpräglade sätt är ett låglöneområde för kvinnliga som för manliga arbetare. För en sådan tolkning av resultaten talar även det faktum att de manliga arbetare, som två år efter nedläggningen är sysselsatta inom andra industriområden än textilindustri, hävdat sin löneställning bättre än de som stannat i textilindustri, medan utvecklingen är den motsatta för kvinnliga arbetare.

Statistiska och ekonomiska översikter samt övrig verksamhet

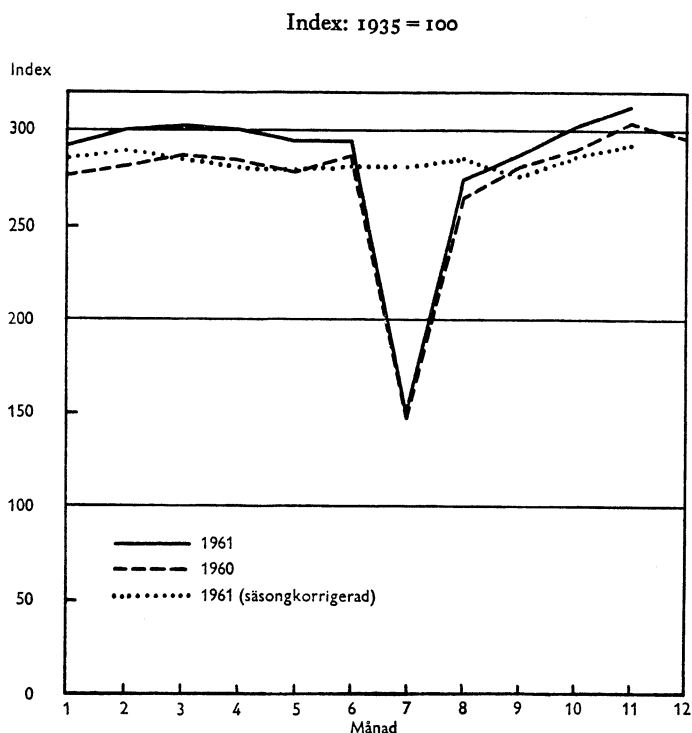
Produktionsindex

De månatliga beräkningarna av Industriförbundets produktionsindex har liksom tidigare år utförts inom institutet. Beräkningsmetoderna har inte förändrats under det gångna året.

Avsikten med denna index är dels att mäta de kortsiktiga förändringarna i industrins produktionsvolym, dels att fungera som preliminär årsstatistik i avvaktan på kommerskollegii definitiva siffror. Kravet på snabbhet och de korta redovisningsperioderna nödvändiggör inskränkningar både i uppgiftslämnarnas antal och i kvaliteten på de uppgifter som insamlas. Sålunda är man till exempel för många branscher hänvisad till att använda sysselsättningsuppgifter för att bedöma produktionsutvecklingen. Kommerskollegii årliga index grundar sig däremot på produktionsuppgifter från hela industrin, varför man kan anta att denna index ger en riktigare bild av utvecklingen. Av denna anledning anpassas efter hand industriförbundets siffror till kommerskollegii säkrare men drygt ett och ett halvt år fördröjda indextal. Anpassning till 1959 års siffror har ännu inte kunnat göras på grund av att kommerskollegii produktionsindex för detta år försenats, bland annat beroende på omläggningen av varunomenklaturen.

Industriförbundets produktionsindex publiceras månatligen cirka sex veckor efter den aktuella månadens utgång. Därvid redovisas indexserier för olika delbranscher, för hela industrin och för två huvudgrupper som kallas kapitalvaruindustri respektive konsumtionsvaruindustri. Dessa båda senare benämningar är delvis missvisande, men har föredragits framför de riktigare men längre beteckningarna industrier för tillverkning av varaktiga varor respektive industrier för tillverkning av icke varaktiga varor. Fördelningen av branscherna på de båda huvudgrupperna är grov och schematisk. Till kapitalvaruindustrin räknas i industriförbundets index i huvudsak malmbrytning och metallindustri, jord- och sten-

Diagram 7. Produktionsindex för hela industrin 1960-61

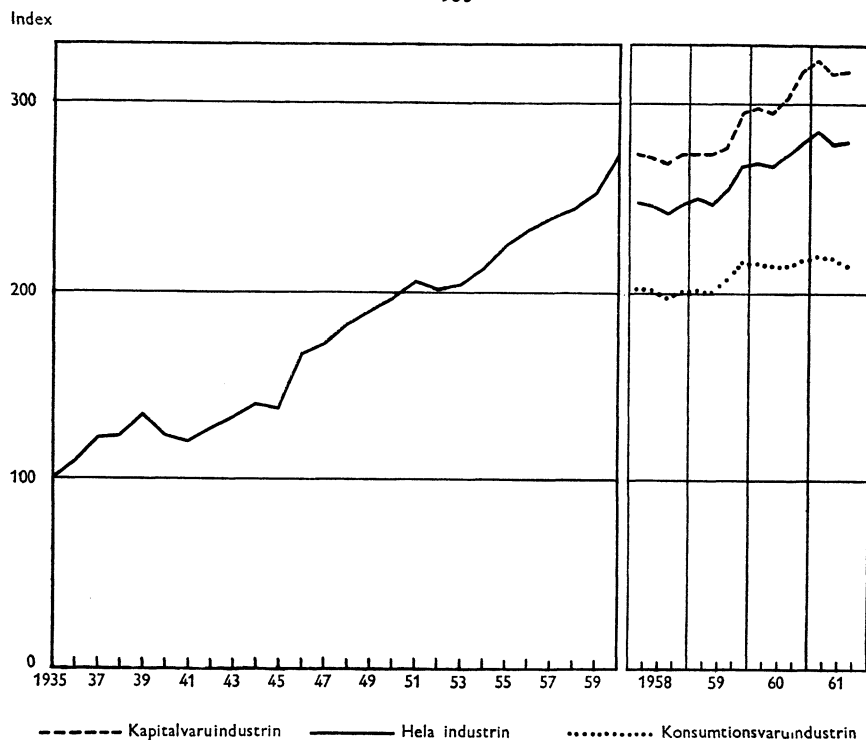
industri samt träindustri. Övriga grupper, med undantag för kemisk-teknisk industri, som icke förts till någon av de båda huvudgrupperna, räknas till konsumtionsvaruindustrin.

Utvecklingen av produktionsindex för hela industrin månadsvis de båda senaste åren redovisas i diagram 7. Av detta framgår bland annat att från och med juni 1961 produktionsökningen från motsvarande perioder 1960 varit mindre än tidigare under året. I diagram 8 redovisas produktionsutvecklingen inom hela industrin årsvis från och med 1935 och kvartalsvis (säsongkorrigerad) från och med 1958. Diagrammet kompletteras med kvartalssiffror från och med 1958 för de båda huvudgrupperna kapital- och konsumtionsvaruindustri. Diagram 9 anger utvecklingen kvartalsvis i olika delbranscher (säsongkorrigerade serier).

Diagram 8. Produktionsindex för hela industrin 1935-61

Årssiffror för hela industrin 1935-60 och kvartalsciffror (säsongkorrigerade) för hela industrin samt kapital- respektive konsumtionsvaruindustrin 1958-61

Index: 1935 = 100

Verkstadsstatistik

Orderläget inom verkstadsindustrin har som tidigare år undersökts vid utgången av februari och augusti. Arbetet härmed har bedrivits i samarbete med Sveriges Mekanförbund och Sveriges Varvsindustriförening. Publiceringen har som tidigare skett i form av två broschyrer.

Orderstatistiken omfattar drygt 400 företag. Dessa utgör inte ett slumpmässigt urval, varför statistiken kan vara behäftad med systematiska fel, vars storlek och karaktär det är svårt att med säkerhet uttala sig om. Emellertid svarar de uppgiftslämnande företagen för en relativt stor del — cirka 60 procent — av hela verkstadsindustrin. Vidare har företagen fördelats på delbranscher och inom varje delbransch på stor-

Diagram. 9. Produktionsvolymen i vissa branscher inom industrin 1958-61

Säsongkorrigerade serier. Kvartalsciffror

Index: 1953 = 100

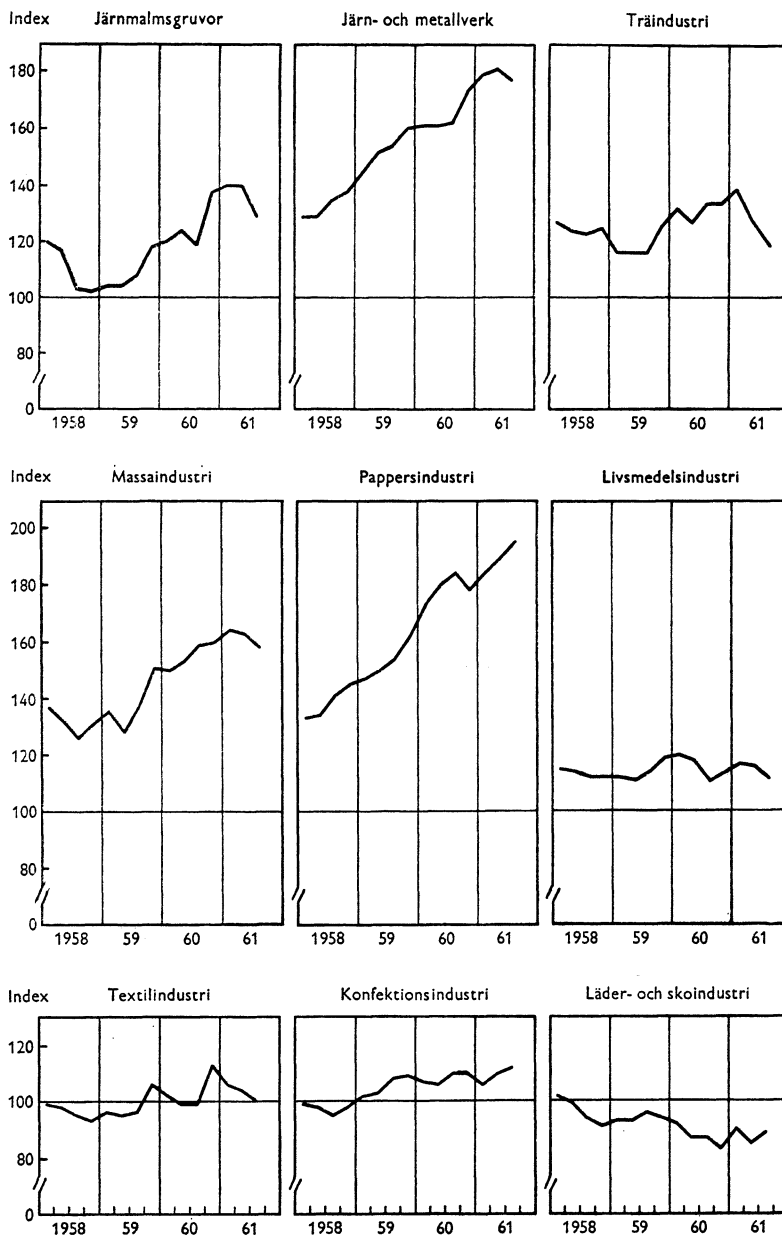
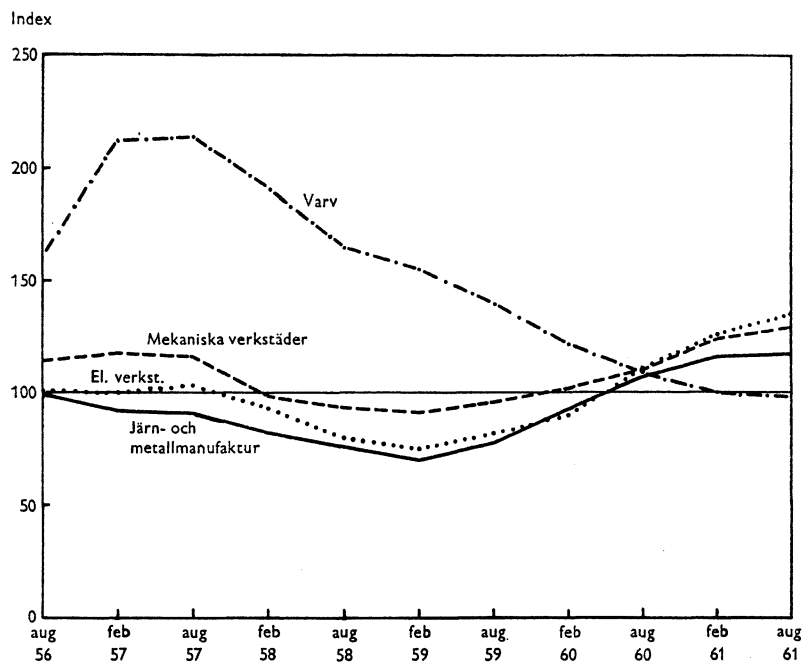

Diagram 10. Orderstock i verkstadsindustrin augusti 1956—augusti 1961

Index: aug. 1954 = 100

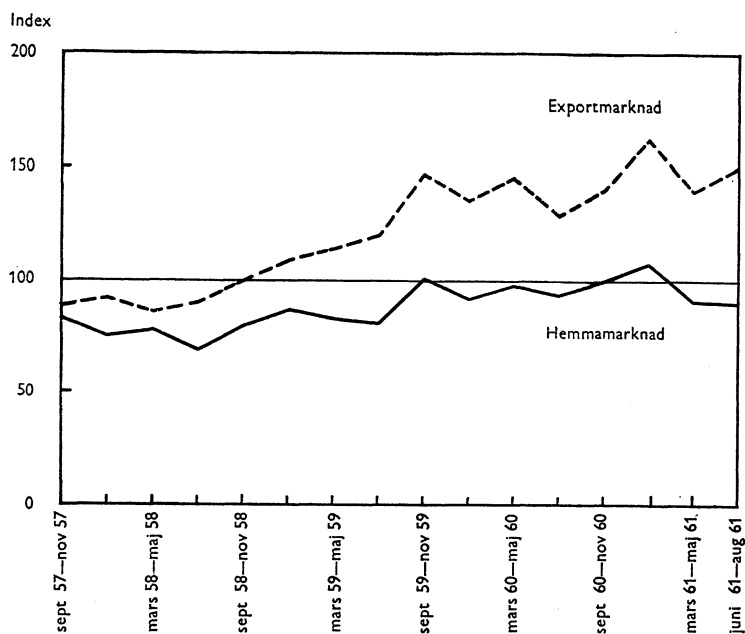

leksgrupper, vilket gör att man vid uppräknig till totalnivå tar hänsyn till de skillnader i ordersituationen som kan förefinnas mellan sådana olika typer av företag. Uppgiftslämnarnas andel i den minsta storleksgruppen, dvs. företag med mindre än 50 arbetare, är låg — cirka 10 procent — även om denna grupp innehåller det största antalet uppgiftslämnande företag, absolut sett. Övriga storleksklasser är representerade med andelar som varierar mellan 40 och 100 procent.

Diagram 10 visar utvecklingen av orderstockens storlek, mätt i arbetstimmar, under tiden augusti 1956—augusti 1961. Varvens orderstock har alltsedan början av 1958 varit avtagande. I de tre övriga branscherna har utvecklingen varit en annan och alltsedan hösten 1959 har man redovisat ökande orderstockar. Däremot var orderingången till dessa tre branscher under perioden mars—augusti 1961 sammanlagt något lägre (3 procent) än under motsvarande period 1960 och avsevärt lägre (10 procent) än

Diagram 11. Ordergång från hemma- och exportmarknad i verkstadsindustrin exklusive varven september 1957—augusti 1961

Index: sept.-nov. 1954 = 100

under perioden september 1960—februari 1961. Den senare nedgången är dock till en del säsongmässigt betingad. För varvens del noterades ökning i ordergången med 25 respektive 20 procent, vilka sammanhänger med storvarvens utländska beställningar.

Av diagram 11 framgår att för verkstadsindustrin exklusive varven ordergången från exportmarknaden utvecklats starkare än hemmamarknadsdelen, vilket har medfört att orderstockarnas exportandel blivit allt större. Inom varvsindustrin består nu orderstocken till närmare 75 procent av utländska beställningar.

Sveriges Mekanförbunds månadsstatistik över *sysselsättningen* i verkstadsindustrin har i likhet med tidigare år utarbetats inom institutet. Siffrorna för 1961 visar på en uppgång i sysselsättningen per »normalvecka» med 5 procent jämfört med 1960. De elektriska verkstäderna hade den kraftigaste ökningen (10 procent) och varven den svagaste (2 pro-

cent). I samtliga delbranscher noteras de största relativa ökningarna i den del av sysselsättningen som avsåg export.

Industriell månadsstatistik m.m.

Industriell månadsstatistik med uppgifter och diagram över industriproduktion, byggnadsverksamhet, utrikeshandel m. m. har sammanställts och utsänts varje månad. Statistikrapporter över utvecklingen inom viktigare branscher har regelbundet publicerats i tidningen Arbetsgivaren.

Det ekonomiska läget

På uppdrag av Svenska Arbetsgivareföreningen har liksom under tidigare år utarbetats tre rapporter rörande konjunkturutvecklingen. Dessa har publicerats under titeln »Det ekonomiska läget» och varit avsedda som informationsmaterial i företagsnämnderna. I varje rapport har den svenska ekonomin analyserats mot bakgrund av en redogörelse för konjunkturläget i utlandet, och då i första hand Förenta Staterna, England, Västtyskland och Frankrike. Utvecklingen i Sverige har behandlats utförligt i fråga om produktionen, sysselsättningen, investeringarna, utrikeshandeln och den ekonomiska politiken.

I samband med den första och tredje översikten har två särskilda sakunderlag färdigställts, avsedda att ligga till grund för de bildband med tal, som under namnet Ekonomisk vårjournal och Ekonomisk höstjournal utges av Svenska Arbetsgivareföreningen för visning vid företagens nämndsammanträden.

ÖVRIG VERKSAMHET

Konsultgruppen

Sedan 1959 har inom institutet en konsultavdelning varit under uppbyggnad. Dess arbete har främst omfattat undersökningar rörande den framtida utvecklingen av marknaden för olika varor. Uppdragsgivare har varit enskilda företag eller organisationer och som regel har undersökningsresultaten icke publicerats.

Från och med den 1 juli 1961 arbetar avdelningen som en självbärande verksamhet under namnet IUI — Konsultgruppen. Dess chef är ekon. lic. John Ekström och som styrelse fungerar förutom avdelningschefen, IUI:s chef, biträdande forskningschef samt sekreterare. Under hösten 1961 flyttade konsultgruppen in i institutets gamla lokaler, Malm Morgsgatan 8.

Övrigt

Liksom tidigare har institutet även under 1961 biträtt företag, organisationer och statliga verk med smärre utredningar och diverse annan service. Sammanställningar av olika ekonomiska data har lämnats till FN, OECD m. fl. internationella organisationer. Under året har remissyttrande avgivits över »Förslag till statistikprogram för centrala bilregistret», »PM rörande formerna för utnyttjande av varuskattematerialet för ekonomiskt-statistiska ändamål» samt delegationens för statistikfrågor betänkande »Förslag till organisation och verksamhet för statistiska centralbyrån».

Flera av institutets medarbetare har under året hållit ett antal föredrag och medverkat vid olika konferenser och kurser. I allmänhet har dessa framträdanden haft direkt anknytning till publicerade eller pågående undersökningar inom institutet.

Institutets chef, professor Bentzel, har under året varit ledamot av 1959 års långtidsutredning, ledamot av Näringsfrihetsrådet samt ledamot av det s. k. utredningsrådet i nationalbudgetarbetet. Fil. lic. Erik Höök har fungerat som sekreterare i Bankoutsiktet.

*Skrifter utgivna av Industriens Utredningsinstitut**

Löneökningars verkningar. L. Nabseth (1961). 344 s.	35:—
Svensk verkstadsindustri. G. Albinsson (1961). 205 s.	25:—
Industriföretagets produktionseffektivitet. E. Ruist (1960). 108 s.	20:—
Industriproblem 1960. G. Ahrsjö m. fl. (1960). 196 s. Utgången.	15:—
Studier i bilismens ekonomi. J. Wallander (1958). 289 s.	35:—
Den privata konsumtionen i Sverige 1931-65. R. Bentzel m.fl. (1957). 475 s.	38:—
Strukturumvandlingen i jordbruket. O. Gulbrandsen (1957). 252 s.	24: 50
Bilägaren och bilen (1956). 112 s.	9: 50
Industrien och förgubbnigen (1955). 128 s.	7:—
Kemisk industri. A. Elshult och I. Svennilson under medverkan av H. Wagner (1955). 215 s.	14:—
Nationaliseringen i England. E. Höök (1955). 88 s.	4:—
Tjänstemännen och den industriella omvandlingen. E. Höök (1953). 114 s.	5: 50
Svenskt distributionsväsende. R. Artle (1952). 238 s. Utgången.	14:—
Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning. E. Höök (1952). 193 s.	14:—
Svenskt transportväsende. C. W. Petri (1952). 294 s. Utgången.	14:—
Inkomstfördelningen i Sverige. R. Bentzel (1952). 227 s.	14:—
Svensk industriell företagarkerksamhet, band 1 och 2. E. Dahmén (1950). 428 + 295 s.	28:—

Småtrycksserien

1961

21. Investeringskalkyler enligt MAPI-metoden anpassade till svenska skatteförhållanden. B. Eneroth. 27 s.	3: 50
---	-------

1960

20. IUI's bilprognos — genomgång och revidering hösten 1960. J. Wallander — B. Olsson. 8 s.	3: 50
19. Prisdifferentiering inom handeln. En studie av köparprestationer ur leverantörens synpunkt. L. Lidén — B. A. Holmberg. 118 s.	10:—
18. IUI's konsumtionsprognos för år 1965. En granskning och revidering. G. Albinsson, R. Bentzel, G. Danielsson, J. Ekström och O. Gulbrandsen. 106 s.	9: 50

1959

17. Perspektiv på Västeuropas utveckling 1955-75. I. Svennilson. 85 s. Utgången.	9: 50
16. Skiftarbete i verkstadsindustrin. En undersökning rörande de ekonomiska förutsättningarna. L. Lidén — J. Wallander. 131 s. Utgången.	9: 50
15. Kapitalbildningsproblemet. Några samhällsekonomiska synpunkter. E. Dahmén. 78 s.	9: 50
14. Användning av befolkningsregistret för undersökning av arbetskraftens rörlighet — en metodstudie. J. Gillberg — B. G. Rundblad. 14 s.	2:—

* Här har upptagits de senare årens publikationer. En fullständig förteckning kan erhållas på begäran.